

СУТТЄВІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ В ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ РІШЕННЯ КОРИСТУВАЧІВ

Розкрито зміст поняття „суттєвості” в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Визначено роль суттєвості у формуванні показників бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Сформовано об’єкти застосування суттєвості в обліковій політиці підприємства.

Ключові слова: суттєвість, поріг суттєвості, облікова політика підприємства, об’єкти суттєвості, бухгалтерський облік, фінансова звітність, положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Питання організації бухгалтерського обліку в умовах становлення та розвитку соціально-орієнтованої економіки в нашій країні набувають актуального значення. Одним з найважливіших питань організації системи бухгалтерського обліку на кожному підприємстві є формування облікової політики. Визначальним моментом при формуванні останньої є оцінка рівня суттєвості інформації. Суттєвою визнається інформація, відсутність якої у фінансовій звітності може вплинути на економічні рішення її користувачів. Тому питання визначення рівня суттєвості інформації при формуванні облікової політики підприємства в останній час набули важливого значення.

Окремі питання суттєвості в обліковій політиці підприємства досліджувалися деякими вітчизняними ученими-економістами, а саме: Д. Л. Волковим, В. О. Ганусич, С. Ф. Головим, В. Б. Клевець, М. П. Кондраковим, М. І. Кутером, В. С. Ленем, С. О. Ніколаєвою, С. А. Смірноюю, Н. Цв’єтковою, Л. П. Хабаровою, Л. З. Шнейдманом та ін. Однак такі дослідження не є комплексними і узагальнюючими. Тому питання застосування суттєвості під час формування облікової політики підприємства потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження поняття суттєвості, вивчення об’єктів застосування суттєвості та відображення її критеріїв в обліковій політиці підприємства.

Вимога стосовно правильності та достовірності відображення облікової інформації у фінансових звітах ставилася з моменту їх виникнення. Питання повного висвітлення інформації у фінансовій звітності почали підніматися лише на початку ХХ ст. одним з видатних італійських вчених П'єро д'Альвізе (1934 р.). Своє вчення, назване ним логісмологією, він втілює у восьми загальних принципах, серед яких окреслив принцип відносної повноти: „Обсяг облікової інформації залежить від мети, що стоїть перед бухгалтером. Він повинен провести адміністрацію між Сцилою надлишкових даних та Харибдою інформаційних вакуумів” [1, с. 232].

Слід зауважити те, що принцип повного висвітлення реалізується через суттєвість.

В економічній літературі суттєвість розглядають як: принцип бухгалтерського обліку [2, с. 168-169]; вимогу до фінансової звітності [3, с. 158-159]; якісну характеристику фінансових звітів [4, с. 25-26; 5, с. 29-30].

У Концептуальній основі складання та подання фінансових звітів, затвердженій Радою Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) в 2001 р.,

суттєвість відносять до доречності, однієї з якісних характеристик фінансових звітів. В Україні згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО), суттєвість у переліку принципів бухгалтерського обліку відсутня. Як одна з якісних характеристик фінансової звітності наводиться доречність, на яку впливає суттєвість. Інформація є суттєвою, якщо її пропуск або неправильне відображення у фінансових звітах може вплинути на економічні рішення користувачів. Отже, суттєвість виступає певним порогом або критерієм розмежування, а не принципом бухгалтерського обліку, вимогою до фінансової звітності, а скоріше всього якісною характеристикою, яка здатна впливати на економічні рішення користувачів фінансової звітності.

Суттєвість інформації визначається Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), національними П(С)БО і Листом Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності” від 29.07.2003 р., № 04230-04108 [6, с. 59-60].

Поняття „суттєвість” разом з багатьма іншими термінами прийшло до нас з міжнародної практики, зокрема, з Міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (МСБО).

Так, в Концептуальній основі складання та подання фінансових звітів, затвердженій Радою МСБО у квітні 2001 р., у п. 30 відзначено, що „інформація є суттєвою, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від обсягу статті та помилки, допущеної за певних обставин у зв’язку з пропуском чи неправильним відображенням. Отже, суттєвість скоріше є певним порогом або критерієм відсікання, а не основною якісною характеристикою, яка повинна бути притаманною інформації, щоб вона стала корисною” [5, с. 30]. Повніше визначення суттєвості наведено у п. 11 МСБО № 1 „Подання фінансових звітів” і в п. 5 МСБО № 8 „Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки”, а саме: „...пропуск або викривлення статей є суттєвими, якщо вони можуть (окремо чи в сукупності) вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від розміру та характеру пропуску чи викривлення, що оцінюються за конкретних обставин. Розмір або характер статті, або їх поєднання, можуть бути визначальним чинником” [5, с. 665, 770]. У п. 3 П(С)БО № 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” суттєвою вважають інформацію, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності [7, с. 24].

Відповідно суттєвою вважається інформація, відсутність якої може вплинути на економічні рішення користувачів фінансової звітності. Відповідно до вимог п. 3 П(С)БО № 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”, Міністерством фінансів України розроблено рекомендації стосовно застосування суттєвості в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності та наведено його визначення.

„Суттєвість – характеристики облікової інформації, які визначають її здатність впливати на рішення користувачів фінансової звітності” [6, с. 59].

Як бачимо, тлумачення суттєвості в національних нормативних документах близьке до міжнародного. Однак суттєвість показника залежить від таких факторів, як: оцінки показника або його відносного розміру; характеру показника і конкретних обставин його виникнення. Тому, дане визначення суттєвості, яке наведене у вітчизняних нормативних документах, необхідно доповнити тим, що на суттєвість впливає не тільки розмір тої чи іншої статті, а її характер.

Критеріями суттєвості є її кількісні та якісні характеристики, важливі для користувачів такої інформації.

Кількісний вираз суттєвості визначається за допомогою порогу суттєвості.

Поріг суттєвості – абсолютна або відносна величина, яка є кількісною ознакою суттєвості облікової інформації [6, с. 59].

Поріг суттєвості підприємство визначає самостійно з урахуванням вимог національних П(С)БО та рекомендацій Листа Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності” від 29.07.2003 р., № 04230-04108.

Кількісне значення порогу суттєвості може визначатись у відсотках до значення певного показника (групи показників) фінансової звітності підприємства.

Деякі вітчизняні економісти замість поняття „поріг суттєвості” в економічній літературі вживають „поріг істотності” [8, с. 21; 9, с. 290; 10, с. 20]. Згідно з тлумачним словником сучасної української мови: суттєвий – який становить саму суть, зміст чого-небудь; важливий, значний, а істотний – який становить сутність або стосується сутності чого-небудь; дуже важливий, значний, вагомий [11, с. 1417, 507]. Отже, застосування в економічній літературі термінів „поріг суттєвості” або „поріг істотності” не викликає ніяких заперечень, оскільки між ними не має суттєвих відмінностей.

О. П. Войналович вважає, що застосування порогу суттєвості в процесі ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності призведе до порушення принципу повного висвітлення [9, с. 290]. Згідно з п. 38 Концептуальної основи складання та подання фінансових звітів, інформація у фінансових звітах має бути повною в межах суттєвості та витрат, пов'язаних із її отриманням [5, с. 31]. Таким чином, принцип повного висвітлення реалізується через суттєвість, яка визначається якісними і кількісними характеристиками інформації, які важливі для користувачів фінансової звітності і не суперечить йому.

У П(С)БО № 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” вказано, що суттєвість інформації визначається відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та керівництвом підприємства. Однак в деяких П(С)БО не визначено кількісний поріг суттєвості і тому підприємство повинно самостійно встановити рівень суттєвості окремих об'єктів обліку і відобразити в Наказі про облікову політику.

Суб'єктами визначення суттєвості облікової інформації є органи, які уповноважені на регулювання питань бухгалтерського обліку і фінансової звітності, та

власник (власники) або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів.

Об'єктами застосування суттєвості є:

- діяльність підприємства в цілому;
- окремі господарські операції та об'єкти обліку;
- статті фінансової звітності [6, с. 59].

В Україні застосування критеріїв суттєвості до підприємства в цілому передбачає можливість використання спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності підприємством, обсяги діяльності якого нижче встановленого порогу суттєвості. Згідно із законодавством України до суб'єктів малого підприємництва, які застосовують спрощену форму бухгалтерського обліку і звітності, відносять суб'єктів підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та власності, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує п'ятдесяти осіб та суми валового доходу, еквівалентної п'ятисотам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України.

Об'єктами бухгалтерського обліку є активи, зобов'язання, власний капітал та господарські процеси (господарські операції).

Суттєвість окремих господарських операцій та об'єктів обліку визначається керівництвом підприємства, якщо інше не передбачено національними П(С)БО. Тому критерії суттєвості, які обирає підприємство щодо окремих об'єктів обліку, згідно з Листом Міністерства фінансів України „Про облікову політику” від 21.12.2005 р., № 31-34000-10-5/27793, повинні бути відображені в Наказі про облікову політику. Вважаємо, що поріг суттєвості щодо окремих господарських операцій і об'єктів обліку є невід'ємним елементом облікової політики, який для кожного підприємства може бути різним, залежно від обсягів його діяльності.

Визначення порогу суттєвості в обліковій політиці необхідне для вирішення наступних завдань:

- формування окремих об'єктів обліку (об'єктів активів, зобов'язань та власного капіталу) з метою визнання статей Балансу;
- формування окремих видів доходів та витрат з метою формування статей Звіту про фінансові результати;
- формування кількісної ознаки зміни вартості необоротних активів з метою їх переоцінки або визначення втрат (доходів) від зменшення (поновлення) корисності;
- формування кількісних ознак для класифікації орендних операцій (операційна оренда, фінансова оренда);
- формування звітних сегментів;
- формування кількісних ознак для визначення подібних активів;
- формування інших кількісних ознак, які необхідні для визначення елементів (статей) фінансової звітності підприємства [12, с. 199-200].

При формуванні порогу суттєвості щодо окремих господарських операцій та об'єктів обліку можуть бути використані рекомендації Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності” від 29.07.2003 р., № 04230-04108, у яких встановлено поріг суттєвості для окремих об'єктів обліку (таблиця 1).

Необхідно відзначити, що поріг суттєвості до об'єктів бухгалтерського обліку в цьому нормативному документі встановлено майже на такому самому рівні, який існує в зарубіжних країнах. Так, в США в якості суттєвих часто розглядають суми, які складають не менше 5-10 % доходів або активів. Суми, які можна вважати

Таблиця 1. Рекомендації щодо визначення порогу суттєвості для окремих об'єктів обліку

№ п/п	Об'єкт визначення суттєвості	Поріг суттєвості	Базовий показник для визначення порога суттєвості
1.	Окремі об'єкти обліку активів, зобов'язань і власного капіталу	до 5 %	Підсумок відповідно всіх активів, усіх зобов'язань і власного капіталу
2.	Окремі види доходів і витрат	до 2 %	Чистий прибуток (збиток) підприємства
3.	Переоцінка або зменшення корисності об'єктів обліку	до 1 %	Чистий прибуток (збиток) підприємства
			або
		до 10 %	Відхилення залишкової вартості об'єктів обліку від їх справедливої вартості
4.	Окремі види доходів, витрат і відображення переоцінки або зменшення корисності об'єктів обліку неприбуткових організацій	до 0,5 %	Сума надходжень на провадження статутної діяльності
5.	Строк оренди для визнання оренди фінансовою	до 75 %	Строк корисного використання об'єкту оренди
6.	Визначення звітного сегмента	до 10 %	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) або фінансових результатів сегмента або активів усіх сегментів підприємства
7.	Визначення подібних активів	Не більше 10 %	Різниця між справедливою вартістю об'єктів обміну
8.	Інші господарські операції та об'єкти обліку	У межах 1-10 %	Обсяг діяльності підприємства, характер впливу об'єкта обліку на рішення користувачів та якісних чинників, які можуть впливати на визначення порогу суттєвості
9.	Статті фінансової звітності за нествореними формами фінансової звітності	Частка відповідної статті в базовому показнику	За базовий показник рекомендується використовувати: - для статей Балансу - суму власного капіталу та підсумок відповідного класу активів або зобов'язань; - для статей Звіту про фінансові результати - суму прибутку (збитку) від операційної діяльності або суму доходу або витрат за звітний період; - для статей Звіту про рух грошових коштів - чистий рух грошових коштів (надходження або витрачання) відповідно від операційної, інвестиційної або фінансової діяльності за звітний період

суттєвими, безумовно, залежать від розміру компанії. Одна і та ж сума може виявитися критичною для малої фірми і незначною в обороті корпорації-гіганта [13, с. 32]. У Росії кількісним критерієм суттєвості є 5 % поріг показника від загального підсумку відповідних даних за звітний рік. Однак даний показник є рекомендаційним і рівень суттєвості може визначатися підприємством самостійно, але обов'язково повинен бути відображений в обліковій політиці підприємства і становити 3 % або 7 % тощо [14, с. 9].

У Концептуальній основі складання на подання фінансових звітів і МСФЗ порядок встановлення порогу суттєвості не передбачено, тому це залишається на професійний розсуд бухгалтера.

Аналіз Наказів про облікову політику багатьох підприємств України демонструє, що в більшості із них відсутній такий показник, як поріг суттєвості. В деяких із них у рядку „Поріг суттєвості” вказують лише певну суму, наприклад 50 грн., 100 грн., 500 грн. або 1000 грн., що суперечить вимогам нормативних документів, зокрема, вимогам національних П(С)БО та рекомендаціям Листа Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності” від 29.07.2003 р., № 04230-04108. Згідно з національними П(С)БО і вищевказаним Листом, для кожного об'єкту бухгалтерського обліку рекомендовано певний поріг суттєвості, а не єдиний поріг суттєвості для всіх об'єктів бухгалтерського обліку.

Що стосується статей фінансової звітності, то згідно з Листом Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності” від 29.07.2003 р.,

№ 04230-04108, при визначенні суттєвості окремих статей за поріг суттєвості може прийматися частка відповідної статті у базовому показнику. За базовий показник рекомендується використовувати:

- для статей Балансу - суму власного капіталу та підсумок відповідного класу активів або зобов'язань;
- для статей Звіту про фінансові результати - суму прибутку (збитку) від операційної діяльності або суму доходу або витрат за звітний період;
- для статей Звіту про рух грошових коштів - чистий рух грошових коштів (надходження або видаток) відповідно від операційної, інвестиційної або фінансової діяльності за звітний період [6, с. 60].

У Листі Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності” також вказано, що кожен суттєву статтю слід наводити у фінансовій звітності окремо, а несуттєві статті об'єднуватися зі статтями, подібними за характером або функціями. Суттєвість статті визначається її величиною і характером, що розглядаються разом. Окремі, однакові за характером об'єкти бухгалтерського обліку, доцільно об'єднувати в одну статтю, навіть якщо величина кожного виду об'єктів є суттєвою.

Статті, які мають суттєву величину і відрізняються за характером або функціями, слід подавати окремо. Зокрема, не можна об'єднувати такі статті фінансової звітності: монетарні та немонетарні; поточні та непоточні; операційні та неопераційні; відсоткові та невідсоткові.

Крім цього у Листі Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності” від

29.07.2003 р. № 04230-04108 вказано, що застосування суттєвості для наведення статей у фінансовій звітності здійснюється, якщо форми фінансової звітності не встановлені положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або іншими нормативно-правовими актами [6, с. 60]. У нашій країні всі форми фінансової звітності регламентовані нормативно-правовими актами (П(С)БО тощо) і тому не підпадають під об'єкт застосування суттєвості. Отже, п. 7 Листа Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності” від 29.07.2003 р. № 04230-04108 можна використовувати лише для форм внутрішньої звітності, яку складають для власників і керівництва підприємства та не подають до органів статистики. Прикладом такого звіту може бути Звіт про прибутки і збитки структурного підрозділу підприємства, а також інші подібні форми внутрішньої звітності. Критерії суттєвості для цілей управлінського обліку законодавчими актами та нормативними документами не передбачено. Суттєвість інформації для цілей управлінського обліку визначається самим керівництвом підприємства і залежить від рівня його професійного судження. Таким чином, підприємство формуючи свою облікову політику, само вирішує, що вважати суттєвою інформацією, а що ні. Однак у Наказі про облікову політику підприємство самостійно обов'язково повинно вказати поріг суттєвості щодо окремих об'єктів обліку, окремих господарських операцій тощо, відповідно до затверджених П(С)БО та рекомендацій Листа Міністерства фінансів України „Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності”.

Список літератури

1. Соколов, Я. В. История развития бухгалтерского учета [Текст] / Я. В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1985. – 367 с.
2. Бутинець, Ф. Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 „Облік і аудит” / Ф. Ф. Бутинець, Л. Л. Горецька. – Житомир: Рута, 2002. – 544 с.
3. Волков, Д. Л. Финансовый учет: теория, практика, отчетность организации [Текст] : учеб. пособие / Д. Л. Волков. – СПб.: Издат. дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2006. – 640 с.
4. Фінансовий облік [Текст] : підручник / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко, І. Ю. Кравченко, Г. А. Ямборко. – К.: Лібра, 2005. – 976 с.
5. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004 [Текст] / Перекл. з англ. за ред. С. Ф. Голова. – І частина. – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. – 1304 с.
6. Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності [Текст] : лист Міністерства фінансів України від 29.07.2003 р., № 04230-04108 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 8. – С. 59-60
7. Пархоменко, В. М. Бухгалтерський облік в Україні [Текст]. Нормативи. Коментарі [Текст] / В. М. Пархоменко. – Ч. 9. – Луганськ: Футура, 2006. – 672 с.
8. Войтенко, Т. Облікова політика: стратегія підприємства – 2003 [Текст] / Т. Войтенко // Податки та бухгалтерський облік. – 2003. – № 1-2 (559-560). – С. 15-23
9. Войналович, О. П. Оптимізація положень розпорядчого документу з облікової політики [Текст] / О. П. Войналович // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки, вип. 7, ч. І. – Кіровоград: КНТУ, 2005. – С. 288-296
10. Лукінова, О. Організація бухгалтерського обліку. Облікова політика [Текст] / О. Лукінова // Всеукраїнський бухгалтерський тижневик „БАЛАНС”. – 2005. – № 5 (547), 1 лютого. – С. 19-24
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., доп. та CD) [Текст] / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінськ: Певні, 2007. – 1736 с.: іл.

12. Організація бухгалтерського обліку [Текст] : навчальний посібник / За редакцією В. С. Леся. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 696 с.
13. Качалин, В. В. Финансовый учет и отчетность в соответствии со стандартами ГААР [Текст] / В. В. Качалин. – М.: Эксмо, 2007. – 400 с.
14. Смирнова, С. А. Учетная и налоговая политика организации [Текст] / С. А. Смирнова. – М.: Бухгалтерский учет, 2005. – 248 с.

РЕЗЮМЕ

Щирба Маркиян

Существенность информации в финансовой отчетности и ее влияние на экономические решения пользователей

Раскрыто содержание понятия „существенности” в бухгалтерском учете и финансовой отчетности. Определенно роль существенности в формировании показателей бухгалтерского учета и финансовой отчетности. Сформированы объекты применения существенности в учетной политике предприятия.

RESUME

Schyrb Markiyan

Importance of information in the financial reporting and its influence on the economic decisions of users

Essence of concept „importance” is exposed in a record-keeping and financial reporting. Certainly role of importance in forming of indexes of record-keeping and financial reporting. The objects of application of importance of accounting policy of enterprise are formed.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2010 р.